

ANGELĖ VYŠNIAUSKAITĖ: „LIETUVIO NAMAI“

2004 m. išleista iškilios etnologės, habilituotos daktarės, profesorės Angelės Vyšniauskaitės (1919-05-15–2006-07-09) knyga „Lietuvio namai“. Praėjus dviem metams nuo knygos pasirodymo ši mokslininkė mirė. 2006 m. „Tautosakos darbų“ XXXII leidinyje išspausdintame jos kolegės Rasos Paukštytės-Šaknienės parengtame nekrologe rašė: „Daugeliui mūsų profesorė buvo ne tik mokslininkė, bet ir mokytoja. Kartu su savo mokiniais ji ėjo jų mokslo keliu, vėliau džiaugėsi darbo rezultatais.“ Toliau autorė rašo, kad mokslininkė, įsigijusi lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos specialybę, „Visą savo gyvenimą [...] paskyrė Lietuvos etnologijai ir Lietuvos istorijos institutui. 1948 m. Angelė Vyšniauskaitė pradėjo dirbti Mokslų akademijos Istorijos institute. Jau 1955 m. Maskvoje apgynė kandidatinių (dabar – daktaro) darbą „Lietuvių kolūkiečių šeimos butis“.

„Jame daug vietos buvo skirta šeimai, tai davė pradžią tolesniems lietuvių šeimos tyrinėjimams Lietuvoje.

1964 m. Angelė Vyšniauskaitė redagavo ir kartu su kolegomis rašė „Lietuvių etnografijos bruožus“. [...] Daug energijos Angelė-Vyšniauskaitė atidavė vadovaudama MA Istorijos instituto Archeologijos-etnografijos sektoriuje etnografų grupei, o nuo 1961 iki 1971 m. – atskiram Etnografijos (dabar – Etnologijos) skyriui.

Lietuvių šeimos tyrinėjimams profesorė paskyrė ne vieną darbą. 1965 m. Soviet Anthropology and Archeology leidinyje išleista jos studija „Lietuvių kolūkiečių šeima“. 1967 m. buvo publikuota knyga „Lietuvių šeimos tradicijos“, pirmoji skirta lietuvių gyvenimo ciklo papročių tyrinėjimams. Šeimos papročių analizę autorė tęsė publikuodama darbus knygų serijoje „Iš lietuvių kultūros istorijos“ bei atskiruose Lietuvos regionų kaimo kultūrai skirtuose leidiniuose. 1981 m. pasirodė studija „Vestuvės Suvalkijos kolūkiniame kaime“ (knygoje „Šiuolaikinis Suvalkijos kaimas“), o 1985 m. – „Žemaičių vestuvės“ (kn. „Šiuolaikinis Žemaitijos kaimas“), jose išsamiai ir kvalifikuotai išnagrinėti šių etnografinių regionų vestuvių papročiai.

Kita profesorės Angelės Vyšniauskaitės pasirinkta mokslinių interesų sritis – lietuvių linininkystės tyrinėjimai. Jau pirmoji studija „Lietuvių valstiečių linininkystė“ (kn. „Valstiečių linininkystė ir transportas“, 1977) pasižymėjo moksliniu brandumu. Savo verte nenusileidžia ir linininkystės papročius analizuojanti studija „Lietuvių linininkystės papročiai“ (kn. „Valstiečių verslai“, 1985). Tarpautinių linininkystės tyrimų pripažinimą lėmė gerai Europos etnologų bendruomenės įvertintas „Pabaltijo žemdirbystės atlasas“ (1985). Profesorė buvo skyriaus apie linininkystę pagrindinė autorė

ir redakcinės kolegijos narė. Šia tema 1993 m. balandžio 16 d. buvo apginta habilituoto daktaro disertacija („Lietuvos linininkystė XVIII a. – XX a. pirmojoje pusėje: Inventorius ir papročiai“).

1995 m. profesorė grįžta prie vestuvių papročių. Kartu su dviem bendraautorais ji išleido šeimos tyrinėjimams skirtą monografiją „Lietuvių šeima ir papročiai“.

Svarbi knyga Lietuvos visuomenei yra kalendorinių papročių studija „Mūsų metai ir šventės“ (1993).

Lietuvos etnologijos istorijai vertingas ir iškilus istoriografinis darbas „Lietuviai XIX a.–XIX a. vidurio istoriniuose šaltiniuose“ (1994). [...]

Profesorė buvo ir stambiausio Lietuvos etninės kultūros leidinio – žurnalo „Liaudies kultūra“ redakcinės kolegijos narė ir produktyvi autorė. Daug laiko ir jėgų ji atidavė darbei Etninės kultūros globos taryboje. Nuoširdžią profesorės visuomeninę veiklą labai vertina ir Tėviškei pagražinti draugija. Profesorė viena pirmųjų moterų tapo aktyvi Lietuvių katalikų mokslo akademijos narė. 2000 m. balandžio 15 d. jai buvo suteiktas Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikės vardas. 1996 m. Angelė Vyšniauskaitė buvo apdovanota Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu, o 1998 m. jai paskirta Jono Basanavičiaus premija. [...]“

2004 m. išspausdinta A. Vyšniauskaitės knyga „Lietuvio namai“ – antrasis šio knygos leidimas, išspausdintas 800 egz. tiražu. Knygą išleido Lietuvos liaudies kultūros centras. Kaip nurodoma šio leidinio metrikroje, čia „detaliai, aiškiai, kiekvienam suvokiama kalba (t. y. ne specifiniais mokslo terminais) aprašomi XIX a. pab. – XX a. pr. lietuvių namų aplinka, sodybos trobesiai, ypač sutelkiant dėmesį į gyvenamąjį namą, jo vidų. Tačiau tai nėra vien buties, daiktų

Lietuvos liaudies buities muziejaus ekspozicijos fragmentai. Danutės Mukienės nuotraukos

aprašymas. Pasitelkiant paprotinę medžiagą, mįsles, patarles, priežodžius, dainų citatas, knygoje atskleidžiamas giluminis namų, tėviškės, kaip dvasios tvirtovės ir šventovės, suvokimas, pažįstamos, savos ir drauge paslaptingos vietos, kuriose gimė, ramiai ir saugiai gyveno ištisos kartos, globojamos protėvių ir visatos Kūrėjo.

Knyga skirta plačiai visuomenei, kiekvienam, kas užsibrėžęs sukurti savo namus, ir, žinoma, pedagogams, kultūros darbuotojams, etninės kultūros puoselėtojams, ji gali būti naudinga ir architektams bei dizaineriams.

Leidinyje iliustruotas, gale pateikiamas literatūros sąrašas bei reziumė anglų kalba.

Autorė knygos pratarmėje rašo:

„Malonusis skaitytojau, nesitikėk šioje knygelėje rasti iškilų teorijų, filosofinių svarstymų. Autorė neturėjo tikslo pažerti tarptautinių žodžių, giliamintiškų apibendrinimų, pagaliau metrikuotų citatų iš kitų autorių veikalų. Čia norėta žvilgtreti į paprasto Lietuvos žemdirbio dar taip neseniai, gal tik XX a. pirmaisiais dešimtmečiais, gal vienu kitu dešimtmečiu anksčiau buvusią aplinką, jo sodybą, tos sodybos trobesius, pagrindinį dėmesį sutelkiant į gyve-

namojo namo, seniau vadinto troba, pirkia, gryčia, vidų, į tai, kas buvo tiesiogiai susiję su žmogumi, šeima, jos buitimi ir siekiais.

Daugelis čia aptariamų sodiečio trobos įrenginių, vidaus daiktų jam buvo šventi, nes jį saugojo nuo galimų negandų, padėjo gyventi, auginti vaikus, atlikti kiekvienam gyvenime skirtą uždavinį. Juose mitinės pasaulėjautos įprasminama mąstysena jungiasi su krikščioniškųjų sakraliųjų panaudojimu, magiškieji žmogaus veiksmams glaudžiai susiję su maldomis į Dievą – Visatos Kūrėją ir Valdovą, į Švč. Mergelę Mariją, šventuosius. [...]

Knygelėje pateikiama ir viena kita patarlė, priežodis. Yra čia ir mįslių, kuriose mūsų protėviai sugebėjo labai vaizdingai užkoduoti įvairių paprastų daiktų prasmę. [...]

Taigi mūsų protėviams gyvenamoji namų aplinka buvo sava, rodos, gerai pažįstama, bet kartu ir paslaptinga. Atskleisti tuose daiktuose paslėptas prasmes ir yra šios knygelės tikslas.

Darbe naudotasi kraštotyrine, kita literatūra, taip pat Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos rankraštyno bei Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvine medžiaga. Ačiū!

Lietuvos liaudies buities muziejaus ekspozicijos fragmentas. Danutės Mukienės nuotrauka